

Eila Lund Eilertsen

Kvinneres motstandsarbeid

En analyse av kvinners krigsinnsats fremstilt i avisbilder fra etterkrigstiden

Bacheloroppgave i Historie

Veileder: Monica Miscali

Mai 2022

Eila Lund Eilertsen

Kvinneres motstandsarbeid

En analyse av kvinners krigsinnsats fremstilt i avisbilder fra etterkrigstiden

Bacheloroppgave i Historie
Veileder: Monica Miscali
Mai 2022

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Det humanistiske fakultet
Institutt for historiske og klassiske studier

Sammendrag

Denne oppgaven tar for seg kvinners innsats i motstandskampen mot den tyske okkupasjonen under andre verdenskrig. Formålet med oppgaven er å analysere hvordan norske kvinners *innsats i motstandsarbeidet under krigen* ble fremstilt gjennom *avisbilder i de første par månedene av etterkrigstiden*. Krigsårene utgjør den mest diskuterte og skildra perioden i norsk historie, men av de historiene som er blitt fortalt handler hovedparten om menn og menns innsats, mens et fåtall beskriver kvinner og deres rolle i motstandsarbeidet. Gjennom oppgaven vil jeg belyse hvilke fortellinger som eksisterte da friheten nettopp var vunnet. Mengden aviser som ble publisert i etterkrigstiden var stor, og avisbilder kan gjennom sin formidling av dagligliv, politikk og kultur gi informasjon om samtiden de illustrerer og de holdninger som eksisterte i samfunnet. I oppgaven presenteres en analyse av et utvalg av 12 bilder etter en gjennomgang av i overkant av 200 aviser publisert i Oslo, Trøndelag og Nordland i perioden mellom 08. mai og 30. juni 1945. Overordnet kan man si at det finnes relativt få bilder som viser kvinner i motstandsarbeidet. Av de bildene som ble funnet viser størstedelen kvinner i situasjoner som er forenelig med de regjerende kjønnsrollene før og under krigen, med fokus på husmor-rollen og typiske kvinneyrker. Selv om man har kunnskap om at kvinner var aktive i de fleste roller i motstandsarbeidet, kan det virke som om dette ble underkommunisert i avisbildene som er tilgjengelig fra perioden.

Abstract

This thesis deals with women's efforts in the resistance work against the German occupation during World War II. The purpose of the thesis is to analyze how Norwegian women's efforts in the resistance work during the war were presented through images in newspapers during the first few months of the post-war period. The war years constitute the most discussed and depicted period in Norwegian history, but the majority of stories that have been told are about men and men's efforts, while few describe women and their role in the resistance work.

Through the thesis, I will shed light on the stories that existed when freedom had just been won. The number of newspapers published in the post-war period was large, and newspaper images can, through their dissemination of daily life, politics and culture, provide information about the time they illustrate and the attitudes that existed in society. The thesis presents an analysis of a selection of 12 images after a review of more than 200 newspapers published in Oslo, Trøndelag and Nordland in the period between May 8 and June 30, 1945. Overall, it can be said that there are relatively few pictures showing women in the resistance work. Of the images found, the majority show women in situations that are compatible with the ruling gender roles before and during the war, with a focus on the role of housewife and typical female occupations. Although it is known that women were active in most roles in the resistance work, it may seem as if this was less communicated in the newspaper images available from the period.

Innholdsfortegnelse

1 Innledning.....	1
1.1 Begrunnelse for valg av tema.....	1
1.2 Problemstilling.....	2
1.3 Metode.....	3
1.4 Disposisjon av oppgaven.....	5
2 Eksisterende litteratur om temaet.....	6
2.1 De første fortellingene.....	6
2.2 Kvinners synlighet i krigslitteraturen.....	7
2.3 Nyere litteratur.....	9
3 Kvinner i motstandskampen.....	10
3.1 Andre verdenskrig i Norge.....	10
3.2 Kvinners rolle under krigen.....	11
3.3 Kjønsroller og kvinners situasjon frem mot krigen.....	15
4 Analyse og drøfting av resultatene.....	16
4.1 Analyse av bilder og hva de forteller.....	17
Illegale aviser.....	17
Kvinner i motstandsadministrasjonen.....	18
Grini – kvinner som krigsfanger.....	19
Den første kvinnelige statsråd.....	21
Danskehjelpen.....	22
GRO-komiteen.....	22
Illegale radiostasjoner.....	23
Kvinner i utlandet kontra Norge.....	24
5 Oppsummering og konklusjon.....	26
6 Referanser.....	28
6.1 Aviser.....	29

1 Innledning

1.1 Begrunnelse for valg av tema

Andre verdenskrig har en svært viktig plass i både verdens- og norgeshistorien. Den 9. april 1940 angrep tyske styrker flere steder langs norskekysten og andre verdenskrig var kommet til Norge. Etter de første ukene med kamper mot de tyske invasjonstyrkene måtte det norske forsvaret gi tapt. Det betydde likevel ikke at kampen var over. Motstanden mot den tyske okkupasjonsmakten fortsatte gjennom illegale grupper som iverksatte sabotasjeaksjoner og holdningskampanjer som ofte ble styrt fra den norske regjeringen i eksil. I løpet av krigen deltok dermed flere tusen nordmenn i motstandskampen mot det tyske regimet.¹

Det er skrevet utallige bøker, kronikker og avisartikler om denne motstandskampen og skildringer av ulike hendelser gjennom de fem årene krigen varte i Norge. I tillegg er krigens mange helter og sentrale hendelser skildret i spillefilmer og dokumentarer. Det er blant annet blitt fremhevet at disse fem årene er de mest diskuterte og skildra perioden i norsk historie, både innen fag-historie og populærkulturelle fremstillinger.²

Flere av disse historiene er allment kjent for befolkningen i dag, slik som fortellingen om Jan Bålsrud, Max Manus og Gunnar «Kjakan» Sønsteby. Det har gjennom årene stadig kommet nye historier fra folks innsats under krigen frem i forskjellige medier. Sett i lys av alle som deltok i motstandskampen er det imidlertid mange historier som fortsatt ikke er fortalt og nok vil forbli ukjente. Av de historiene som er blitt fortalt handler i all hovedsak de fleste om menn og menns innsats, mens et fåtall beskriver kvinner og deres rolle i motstandsarbeidet.³

En illustrasjon på forskjellene i hvordan historiene fra krigen vektlegger kvinner og menns rolle finner man i ulike spillefilmer produsert i Norge som omhandler krigshandlinger og motstandskamp. I 2018 kom filmen «Spionen» ut på norske kinoer. Den forteller historien om skuespilleren og spionen Sonja Wigert. Det er en av de få norske filmatiseringene av en krigsheltes historie der hovedpersonen er en kvinne. Til sammenligning har vi i de siste 15 årene fått filmene «Max Manus» (2008), «Kongens Nei» (2016), «Den 12. mann» (2017), i

---

¹ Henriksen 2019: 14-16

² Stugu 2018: 115

³ Henriksen 2019: 14-16

tillegg til NRK-serien «Kampen om tungtvannet» (2015) som hovedsakelig forteller menns historier fra motstanden under krigen.

Fortellingen om kvinners rolle i motstandskampen under andre verdenskrig er derfor et tema som ikke er tilgjengeliggjort og blitt en del av folks allmennkunnskap i samme grad som andre deler av krigshistorien. Jeg har selv ikke vært ordentlig klar over hvor mye kvinnen faktisk var involvert i det aktive motstandsarbeidet under krigen før jeg begynte å sette meg inn i dette temaet. Gjennom bøker og filmer har jeg hatt forståelse for noe av det arbeidet kvinner i Storbritannia var involvert i under krigen, men når det kom til kvinners arbeid i Norge hadde jeg faktisk veldig lite kjennskap. Når jeg tenker tilbake på det jeg har fått av undervisning om andre verdenskrig opp gjennom skoleårene, har kvinnenes rolle og innsats vært veldig lite synlig. Fortellingene i lære- og pensumbøker tar i hovedsak bare for seg overflaten av historien og fokuserer i stor grad på menns rolle, mens man finner svært få fremstillinger av kvinnenes rolle og innsats. Fremstillingen av krigshistorie slik vi kjenner den i dag, kan være farget av tiden vi lever i og ha blitt endret etter hvert som tiden har gått. Det ble derfor vekket en interesse hos meg for å dykke dypere ned i litteraturen og prøve å forstå omfanget av kjønnsforskjellene i historiefortellingene fra andre verdenskrig. Har disse forskjellen blitt forsterket etter hvert som tiden har gått? Hvordan ble kvinners rolle og krigsinnsats fremstilt da krigen var slutt? Var det virkelig en realitet at halve befolkningens innsats i denne vanskelige periode ble oversett? Med bakgrunn i dette ønsker jeg derfor å se nærmere på temaet kvinners motstandsarbeid under andre verdenskrig, og hvordan dette ble fremstilt i sin samtid da krigen var slutt. Dette kan gi viktig kunnskap som kanskje kan bidra til å forstå den skjeve fremstillingen vi har sett opp gjennom årene. En mulig kilde til slik informasjon er å studere bilder i aviser og nyhetsmedier fra denne tidsperioden. Slike bilder kan utgjøre meningsbærende produkter for metodiske analyser,⁴ og gjennom sin formidling av dagligliv, politikk og kultur kan de gi informasjon om samtiden de illustrerer og de holdninger som eksisterte i samfunnet.

1.2 Problemstilling

Med bakgrunn i de kjønnsforskjellene vi ser i historiefortellingene fra andre verdenskrig, hvor menns innsats og heltedåd er mer fremtredende og langt oftere fortalt enn kvinners, er formålet med denne oppgaven å undersøke hvordan norske kvinners motstandsaktivitet ble

---

⁴ Melve og Ryymin 2018: 57

fremstilt gjennom bilder i aviser som kom på trykk i perioden like etter at andre verdenskrig var over.

Problemstillingen i dette arbeidet er derfor:

Hvordan ble norske kvinners innsats i motstandsarbeidet under andre verdenskrig fremstilt i avisbilder i de første par månedene av etterkrigstiden?

Først vil jeg avklare at når jeg i resten av oppgaven ofte bruker begrepet «krigen», så er det alltid snakk om andre verdenskrig og de hendelser som skjedde i Norge mellom 9. april 1940 og 8. mai 1945. Videre har jeg valgt å konsentrere meg om de første to månedene etter krigens slutt fordi i denne perioden var mange av krigshendelsene ennå nye i folks minne. Friheten var nylig oppnådd og man kunne endelig snakke fritt om det som hadde hent, og aviser og andre medier kunne formidle sine saker uten tysk sensur. I denne perioden ble det lagt mye vekt på å gjenfortelle de store og viktige hendelsene og arbeidet som ble lagt ned i motstandskampen.⁵ Umiddelbart etter krigen kan man tenke seg at nyhetssaker i større grad ville få frem bredden av historier fra motstandsarbeidet, uavhengig av om det gjaldt menn eller kvinner, mens kanskje senere fortellinger la mer vekt på å formidle heltemodig innsats som favoriserer menn. Av samme grunn har jeg valgt å bruke bilder fra aviser som hovedkilde for analysearbeidet, ettersom man kan anta at disse fremstiller mer sannferdige historier enn det som for eksempel ble fortalt gjennom populærkulturelle medier sånn som film og ukeblad.

1.3 Metode

For å svare på denne problemstillingen har jeg i denne oppgaven brukt kvalitativ metode. Dette er en metode som gjør det mulig å gå i dybden på temaet som studeres, og danne grunnlag for en nyansert analyse av kildematerialer. Mere spesifikt vil denne oppgaven ta utgangspunkt i representasjonsanalyse. Representasjonsanalyse dreier seg om en undersøkelse av hvordan et fenomen blir framstilt i en kilde, for eksempel bilder, og gitt mening som en del av den aktuelle kilden.⁶ Jeg føler dette er passende for hva denne oppgaven ønsker å undersøke.

Med utgangspunkt i allerede eksisterende kunnskap om kvinners rolle i motstandskampen vil oppgaven analysere bilder funnet i aviser fra månedene etter krigen. Utgangspunktet for analysen er bilder som viser kvinner i motstandskampen. Oppgaven vil også se på andre bilder

---

⁵ Lowe 2012: 85

⁶ Melve og Ryymin 2018: 57-58

som inneholder kvinner, i tillegg til bilder som ikke har kvinner i dem, og hva disse kan si om hvordan det rådende kjønnsrollemønsteret påvirket presentasjonen av motstandskvinner i den bestemte perioden. Formålet med arbeidet er å se hvilken type fortelling som var representert i avisbildene og hvordan denne kan knyttes til de aktuelle samfunnsstrukturene.

Bilder er noe som gir et tydelig innblikk i hvordan det faktisk var i samtiden når det ble tatt. Valg av bilder kan også si noe om hva som var viktig å fremheve eller formidle. Bilder er ofte det første man legger merke til i en nyhetssak, og kan gi et selvstendig inntrykk selv uten at man leser teksten.⁷ I tillegg gir en analyse basert på bilder en mulighet til få en forståelse av hvilke temaer/saker som er viktige, dersom de samme bildene gjenbrukes i flere medier. Artiklene som skrives av de forskjellige avisene vil variere, men bildene de benytter kan ofte være de samme. På den andre siden kan konteksten rundt bilden også være viktig for forståelsen av bildet. Slik som Artikkelenes tittel og bildeteksten. Noen bilder har ikke noen betydning uten konteksten, men kan være svært sterke med den.

Mengden aviser som ble publisert i Norge i 1945 var stor. Allerede de første måneden etter freden ble det utgitt flere både store og små aviser over hele landet. Som resultat av sterk sensur var de fleste vanlige avisene stoppet under krigen, men de kom raskt tilbake i drift igjen.⁸ For å begrense kildematerialet vil denne oppgaven fokusere på et utvalg av avisene som ble utgitt i landet i de første månedene etter krigens slutt i Norge, perioden mellom 08. mai og 30. juni 1945.. Det er tatt utgangspunkt i de avisene som ligger tilgjengelig på Nasjonalbibliotekets digitale arkiv. Ettersom at krigen og motstandsarbeidet hadde utartet delvis forskjellig i de forskjellige landsdelene.⁹ Vil oppgaven benytte aviser som ble utgitt i Oslo, Trøndelag og Nordland for analysen, for å få en variasjon i kildematerialet. Dette utvalget inneholder da også en variasjon i størrelsene på avisene, med noen store aviser med flere utgivelser og noen relativt små aviser med færre utgivelser innenfor perioden.

Avisene benyttet til undersøkelsen er:

Arbeiderbladet, Friheten, Nordiske Tidene fra Oslo. Arbeidets Rett, Frostingen, Nordre Trondhjems Amtstidende fra Trøndelag, og Helgeland Arbeiderblad, Helgeland Blad, Dunderlandsdølen, Fremover, Lofotposten og Nordlandsposten fra Nordland. Tabell 1

---

⁷ Burke 2001

⁸ Jonassen 2020: 298-299

⁹ Stugu 2018: 145-146

nedenfor viser antallet utgivelser som ble publisert av hver avis innenfor den spesifiserte tidsperioden.

Tabell 1. Oversikt over antall utgivelser av de utvalgte avisene som er tilgjengelig på Nasjonalbibliotekets digitalarkiv fra den aktuelle perioden.

Fylke	Aviser	Antall
Oslo	Arbeiderbladet	39
	Friheten	39
	Nordiske Tidene	7
Trøndelag	Arbeidets Rett	20
	Frostingen	8
	Nordre Trondhjems Amtstidende	15
Nordland	Helgeland Arbeiderblad	11
	Helgeland Blad	15
	Dunderlandsdølen	8
	Fremover	18
	Lofotposten	42
	Nordlandsposten	28

1.4 Disposisjon av oppgaven

For å svare på problemstillingen har jeg delt den videre oppgaven inn fire påfølgende kapitler. I kapittel 2 trekker jeg frem tidligere litteratur og forskning på temaet om kjønnsforskjeller i historiefortellingene fra krigen før jeg går gjennom den teoretiske bakgrunnen for problemstillingen i kapittel 3. Sentrale tema her er krigshistorien og kvinners rolle under krigen samt kjønnsroller og kvinners rolle i samfunnet i perioden før krigsutbruddet. Kapittel 4 inneholder resultatene fra analysene av bildene jeg har valgt å inkludere som kildegrunnlag, samt drøftinger av disse bildene og hvordan de fremstiller kvinners innsats under krigen. Til slutt, i kapittel 5, gjør jeg en oppsummering av de viktigste funnene og presenterer disse som en konklusjon på oppgaven.

2 Eksisterende litteratur om temaet

Historien om andre verdenskrig har vært et populært tema for historikere, så vel som i populærkulturen, etter krigens slutt. Det er skrevet utallige bøker, både sakprosa og fagstoff, i tillegg til at det er laget filmer med krigen som tema både for underholdning og for opplysning og dokumentasjon. Kvinnenes historier fra krigen har imidlertid ikke fått lik stor oppmerksomhet, og denne skjevheten mellom kjønnene har blitt løftet frem i enkelte litterære verk.

2.1 De første fortellingene

Det meste av den litteraturen vi har i dag som setter søkelys på kvinners krigshistorier ble utgitt først etter 1970-tallet. De tidlige verkene består i hovedsak av samlinger av fortellinger/redegjørelser og memoarer fra kvinner selv, mens senere litteratur ofte er mer bearbejdede forskningsdata. Fra den tidligste perioden etter krigen er det få utgivelser som omhandler kvinners rolle under krigen. Det finnes likevel to tidlige verk som ble publisert i de første par årene etter krigens slutt, og som var skrevet av kvinner. Dette er to memoarer der henholdsvis Lisa Børsum (1946) og Kristen Brunvoll (1947) deler sine historier og opplevelser fra perioden under krigen.

Lisa Børsums memoarer er titulert «Fange i Ravensbruck». I introduksjonen forteller Børsum at hun aldri trodde hun kom til å kunne skrive om det hun hadde opplevd under krigen, men at hun når hun kom hjem fikk et behov for å få alt ut og fortelle det til hennes mann og barn. Da hun først hadde skrevet ned denne historien i nesten brevform ble det også bok av det.¹⁰ Derfor er disse skildringene som gjengis i boken opprinnelig fortellinger som var ment for hennes ektemann. Hun forklarer at hennes innsats i motstandsarbeidet var å finne steder å hjemme folk som var på flukt fra tyskerne og å hjelpe de å komme seg over til Sverige. Dette var et arbeid som til slutt førte til arrestasjon fra tyskerne og hun ble sendt til Ravensbruck fangeleir i Tyskland etter et opphold på Grini med interogasjoner.¹¹ På et punkt i boken forteller hun at hun og de kvinnen hun var sammen med snakket om de trodde at de noen gang kom til å kunne skrive om det de opplevde. De ble alle enige om at de aldri kom til å kunne skrive om det. Børsum inkludert.¹² Behovet for å skrive det ned for å kunne fortelle historiene til familien, og særlig valget om å publisere fordi det kanskje kunne ha interesse for

---

¹⁰ Børsum 1946: 5

¹¹ Børsum 1946

¹² Børsum 19486: 68

andre, første til at dette ble en av de få skildringen av krigen fra en norsk kvinne vi fikk i etterkrigstiden.

Etter disse utgivelsene skulle det gå lang tid før kvinners krigshistorie blir fortalt i et eget verk. I løpet av tiår med utgivelser av store mengder krigslitteratur er det ingen som er rettet mot kvinner eller forteller kvinnenenes historie fra deres synsvinkel. Man kan kanskje finne noe om kvinners aktiviteter i små mengder i denne litteraturen, men det er i hovedsak mannen som er i fokus og hans innsats som skildres. Man kan si at de kvinnene det skrives om i denne perioden har bi-roller i mennenes historie. For eksempel i memoarer som ble skrevet av kjente mannlige krigshelter, slik som Max Manus og Gunnar Sønsteby, forteller de også om interaksjoner de hadde med kvinner som de møtte gjennom motstandsarbeidet.

2.2 Kvinners synlighet i krigslitteraturen

Kvinne- og kjønns historie vokste fram fra den frihetlige protestbevegelsen i 1970-årene. Kvinnehistoriene fra krigen oppsto som en utfordring til det eksisterende historiefaget. Kvinner og kvinners innsats hadde, i likhet med «grasrota» for øvrig, vært usynliggjort til fordel for et historiefag som handlet om «konger, kriger og mannlige arenaer». Bevegelsen var både politisk og faglig. Kvinnene måtte få sin egen historie og betydning frem i lyset, samtidig jobbet de for politiske mål som demokrati, frigjøring og likestilling. Før kvinnebevegelsen på 1970-tallet var historien dominert av det som noen har kalt den tradisjonelle «mannen som norm»-fortellingen.¹³ Det er denne som også preget krigslitteraturen, i alle fall frem til 1970-tallet. Selv om kvinne- og kjønns historien kom inn som utfordrer på 70-tallet fortsatte den tradisjonelle historiefortellingen å dominere og kvinnehistorien måtte i stor grad bane sin egen vei.¹⁴

En av de tidligere verkene som rettet seg spesifikt mot kvinners historie var «Kvinner i krig. Gløtt inn i en forsømt samtidshistorie» av Celine Wormdal. Denne ble utgitt i 1979. I boken starter hun forordet med å snakke om hvor lite som er skrevet ned av kvinners historier og kår under andre verdenskrig. Hun trekker også frem Helga Stene, som var en av de som jobbet for at det skulle snakkes og skrives om kvinners innsats under krigen, og som inspirerte Wormdal i hennes skrivning. Wormdal refererer til en tale hun hørte Stene holde, og trekker blant annet frem ordene: «I etterkrigsårene er det vokst fram mange hyllemeter krigslitteratur om og av

---

¹³ Haavet 2009: 111-112

¹⁴ Haavet 2009: 122

menn, og noen centimeter eller desimeter om kvinner av kvinner». «Vi holder på å skusle bort våre viten om kvinners kår i vår egen historie. Vi lar materiale som vil være viktige og verdifullt for kommende generasjoner forsvinne».¹⁵

Helga Stene var selv en viktig kvinne i motstandskampen under krigen. Hun hadde viktige posisjoner i de illegale kvinneorganisasjonene som jobbet for motstandskampen. I tillegg jobbet Helga Stene lenge for at historien om kvinner sin motstandskamp skulle bli kjent. Allerede i 1946 søkte hun til Norges Allmennvitenskapelige Forskningsråd (NAFV) om midler for å skrive om kvinnene sin innsats, men hun fikk avslag på søknaden. Hun ga seg ikke, til tross for at hun ved flere anledninger fikk avslag på støtte til et ordentlig forskningsarbeid, og hun jobbet konstant med å spre historien til offentligheten gjennom artikler og foredrag.¹⁶ Slik som blant annet talen Wormdal ble inspirert av,¹⁷ og arbeidet «Norske kvinner i hjemmefronten: et lite kapittel av vår egen tids historie» fra 1956. Disse arbeidene var en del av en liten mengde litteratur som ble skrevet om kvinners krigshistorie før kvinnebevegelsen på 1970-tallet.

Som en del av diskusjonen rundt det små mengdene krigslitteratur om kvinner kommer naturlig spørsmålet: Hvorfor fortalte ikke kvinnene historien selv? Dette spørsmålet kan ha flere svar. Det var nok flere grunner til at det ente slik at så mange kvinner valgte å ikke fortelle om sin innsats under krigen. Wormdal snakker litt om denne problematikken, og trekker frem at kvinner selv må ta en del av skylden for at de er forsømt i litteraturen. «Svært mange – ikke minst kvinner – snakker nødig om sine krigsopplevelser. (...) De vil ikke «skryte», vil ikke stikke seg fram.» Wormdal forteller at kvinnene kun ha vansker med å innse at det de gjorde hadde noen betydning i historisk sammenheng, at de bare gjorde det de måtte.¹⁸ En annen grunn kan rett og slette være hvordan et forsøk på å fortelle ble møtt av samfunnet. Dette skildres blant annet gjennom Ingrid Furueth sine beretninger om krigen. Dette er en bok som ble publisert nesten 50 år etter at beretningen ble skrevet. I innledningen til boken fortelles det at Furueth hadde skrevet ned og gjemt kodede beretninger om det hun opplevde mens krigen fortsatt pågikk. Etter krigens slutt samlet hun disse og skrev de ut til 47 håndskrevne sider. Så hvorfor ble ikke hennes historie bedre kjent tidligere? Det er vanskelig å vite akkurat hvordan hun ble møtt. Tore Pryser og Anton F. Andersen skrev innledning og kommentarer til den publiserte boken, og de spekulerer i at interessen til de hun først delte

---

¹⁵ Wormdal 1979: 7

¹⁶ Hatledal 2011: 9

¹⁷ Wormdal 1979: 7

¹⁸ Wormdal 1979: 8

den med må ha vært lite motiverende ettersom den ble liggende ulest i lengere tid. Hun ga den heller ikke videre til noe forlag, slik mange av de mannlige aktørene gjorde på samme tid. Beretningen ble etter hvert gitt til hjemmefrontmuseet, men også der ble de 47 sidene vist liten interesse og ble sannsynligvis igjen liggende lenge uten å bli ordentlig lest.¹⁹ Hvis dette er reaksjonen kvinnene møtte i samfunnet når de forsøkte å dele sin historie er det kanskje forståelig at ikke flere orket å prøve eller ga opp før de ble hørt.

2.3 Nyere litteratur

En forfatter som i nyere tid har jobbet for å bringe kvinners motstandshistorie frem i lyset er Mari Johanssen. Først kom hun ut med boken «Alt hva mødrene har kjempet» i 2010, før hun i 2020 ga ut boken «Norske kvinner i krig: 1939-1945». «Alt hva mødrene har kjempet» er en bok som består av beretninger fra intervjuer med ti kvinner som deltok i motstandskampen. Disse ti kvinnens historier gir et bilde på hvor mange ulike roller kvinner hadde i motstandsarbeidet. Andre bøker som er aktuelle for å belyse temaet i denne oppgaven er blant annet Kristin Hatledals «Kvinnekamp: Historia om norske motstandskvinner», i tillegg til den før nevnte Ingrid Furuseths «Kvinne mellom frontene» som først ble publisert i 2007, selv om innholdet faktisk var skrevet umiddelbart etter krigen. I tillegg kan man trekke frem «Fortellinger om motstand» redigert av Kjetil Henriksen og utgitt i 2019. Den er en samling historier om forskjellig nordmenns innsats under krigen, hvor flere av de som får historien sin fortalt er kvinner. Boken oppsto som et biprodukt av arbeid gjort for Forsvarsdepartementets historieprosjekt som gikk ut på å kunne utdele krigsdekorasjoner for innsatsen under andre verdenskrig til personer som ikke tidligere hadde fått annerkjennelse.²⁰

Med framveksten av kjønns og kvinneforskning på slutten av 1900-tallet har det også kommet en del litteratur med et litt annerledes fokus enn den som formål er å fortelle krigshistorien. Det er også en del litteratur som ser på krigen i et kjønnsforskningsperspektiv. En av bøkene som benyttes i denne oppgaven er Ida Blom og Sølvi Sogner sin bok «Med kjønnsperspektiv på norsk historie» som blant annet tar for seg kvinnerollen under krigen og kvinner organisering av motstandsarbeid, i tillegg til et mer generelt fokus på kjønnsroller i norsk samfunnsliv gjennom historien.

---

¹⁹ Furuseth 2007: 11-12

²⁰ Henriksen 2019: 11

I 2009 kom NRK ut med radiodokumentaren «Skinner solen i skyggen av en helt» om den tidligere motstandskvinnen Tikken Manus. Hennes historie setter mannlige og kvinnelige krigshelter veldig direkte opp mot hverandre. Tikken Manus er det man kan kalle en krigshelt, men fortsatt er hun nok kanskje ikke mest kjent for sin egen innsats. Hun deltok kanskje ikke i direkte kamper selv og risikerte ikke sitt eget liv på oppdrag, men hun var svært viktig for at en av de mere kjente motstandsgruppene, kompani Linge, kunne utføre sine oppdrag. Selv i denne radiodokumentaren som omhandler hennes innsats og liv sammen med krigshelten Max Manus er det akkurat dette som kommer først i introduksjonen. Hun var Max Manus sin kone. Så følger informasjonen om at hun selv var aktiv i motstandskampen. Det er jo ingen tvil om at av de to er det Max Manus som er mest kjent. Han var den imponerende motstandshelten som utførte flere sabotasjeoppdrag mot tyskerne.²¹ Dette er med på å illustrere hva samfunnet har verdsatt av motstandsaktivitet og hvordan vi definerer en helt. Selv om det begge gjorde var svært viktig for motstandskampen, er det tydelig at mannens rolle kommer mer frem i lyset. Det var ofte slik at den motstanden kvinnene deltok i var den som skjedde litt mere i bakgrunnen, bak de fysiske kampene og angrepene historien ser ut til å fokusere på. Det kan imidlertid argumenteres for at begge deler var like viktig - den ene ville hatt begrenset verdi uten den andre.

3 Kvinner i motstandskampen

3.1 Andre verdenskrig i Norge

Da tyske styrker 9. april 1940 angrep Norge ble landet tvunget ut av den nøytrale stillingen de hadde tatt til krigen. Den tyske invasjonsmakten kom originalt med krav til den norske regjeringen som kunne sikre en fredelig okkupasjon, men regjeringen ville ikke godta disse kravene. Blant annet fordi det betydde å ende opp i krigen på motsatt side av Storbritannia og de allierte. Dermed startet kampene for den norske selvstendigheten. Tyskerne hadde det militære overtaket og vant stadig nye områder, og etter to måneders krig kapitulerte de siste norske styrkene i Nord-Norge. Den norske regjeringen sammen med kongen hadde kommet seg unna og gikk i eksil i England hvor de fortsatte motstandskampen.²² Befolkningen måtte

---

²¹ Frøysa 2014

²² Stugu 2018: 115, 120-125

forholde seg til okkupasjonsmakten, og for de fleste ble det et spørsmål om «hvor en skulle plassere seg på en skala fra passiv motvilje til aktiv motstand».²³

Det norske motstandsapparatet var komplekst og hadde flere grener og grupperinger. I den første perioden med motstand var gruppene dårlig organiserte og de ulike formene for motstandsarbeid fløt over i hverandre. Etter hvert ble imidlertid formålene med de ulike gruppens arbeid tydeligere, og de fikk i tillegg en koordinert ledelse. I første omgang var det en inndeling i sivil og militær motstand, hvor det militære motstandsorganet basert i Norge var organisasjonen Milorg. Denne gruppen utgjorde ledelsen for hjemmefronten, men ifølge Stugu var det først i 1944 at man kunne snakke om en fast organisert hjemmefront-ledelse. På den militære siden hadde man i tillegg grupper som ble styrt fra England, slik som Kompani Linge.²⁴ I tillegg til de militære aksjonene var hemmelig etterretning et viktig element i motstandskampen. XU var den største og viktigste hemmelige etterretningsorganisasjonen i landet.²⁵ Det var også etterretningsarbeid i Norge som blant annet ble organisert av britiske og sovjetiske etterretning.²⁶ I tillegg hadde de norske kommunistene sine egne motstandsorganisasjoner som fungerte uavhengig av de andre norske.²⁷

3.2 Kvinners rolle under krigen

De vanligste historiene om kvinners innsats i Norge under den tyske okkupasjonen handler om at kvinnene tok vare på hjem og barn. Dette var ingen enkel jobb, ettersom det var streng rasjonering av mat, klær og utstyr, rasjoneringskøene var lange, og de fleste hadde bare akkurat det de trengte.²⁸ Motstandsarbeid kan som nevnt variere fra passiv motvilje til aktiv motstand,²⁹ og livssituasjonen vil være med på å avgjøre hvor aktiv man kan være i motstandsarbeidet. For de som ikke kunne delta i aktiv motstandskamp utgjorde passiv motvilje et viktig bidrag for å fremme motstandsholdninger og folkeopinionen som en del av motstandskampen.³⁰ Dette kunne for eksempel bety å bære symboler for lojalitet til Norge, slik som binders og rød nisselue.

---

²³ Stugu 2018: 133

²⁴ Stugu 2018: 143

²⁵ Jonassen 2020: 164; Stugu 2018: 143

²⁶ Hatledal 2011: 81; Jonassen 2020: 191-192, 208-209

²⁷ Jonassen 2020: 232-233

²⁸ Hatledal 2011: 9-11; Stugu 2018: 147-148

²⁹ Stugu 2018: 133

³⁰ Hatledal 2011: 9-12

Når det gjelder den mer aktive delen av motstandskampen er det vanskelig å gi noen eksakte tall på hvor mange kvinner som deltok aktivt i motstandsarbeidet. Av åpenbare grunner ble de som deltok i slik motstandsarbeid ikke registrert under krigen, og det var bare ett fåtall som ble lagt merke til for sin innsats etter krigen. Gjennom sitt arbeid med boken «Kvinnekamp: Historia om norske motstandskvinner» kom Hatledal frem til 1003 kvinner som deltok i motstandsarbeidet, men det reelle antallet er nok større.³¹ Kvinner fra alle lag av befolkningen var med i dette arbeidet, men noen grupper var mer representert. I Hatledals funn var omtrent halvparten yngre kvinner i alderen 15-30 år, og flertallet var yrkesaktive. Det var lettere for disse å delta i motstandsarbeidet ettersom de ofte ikke hadde ansvar for hus og barn. I tillegg kunne yrket deres være nyttig for motstandsarbeidet. I funnene var den klart største gruppen av yrkesaktive sekretærer og kontorpersonell. I tillegg var den største andelen av de kvinnene Hatledal hadde funnet frem til registrert med bosted i Oslo.³² Kvinnene var å finne i alle områder av motstandskampen, men med overvekt innen noen områder. I de neste avsnittene presenteres noen av de mest sentrale områdene.

I tillegg til deltagelse i ulike mannsdrevne motstandsorganisasjoner og grupperinger organiserte kvinner også sin egen motstand. Før krigen var mange kvinner engasjerte i ulike kvinneorganisasjoner og foreninger. Kvinnene hadde ennå ikke fått et ordentlig innpass i de mannsdominerte organisasjonene eller politiske partiene til tross for likestillingen i lovverket fra starten av århundret. Selv om enkelte kvinner hadde posisjoner i disse sammenhengene var det et fåtall, og det var vanskelig å få sine meninger hørt. Kvinneorganisasjonene ble derfor en arena hvor kvinner kunne samarbeide og diskutere, og hvor de sammen kunne fremme politikk som gagnet kvinner, men som kanskje ikke var ansett som viktig i den generelle politiske diskursen.³³ Kvinneorganisasjonene var i denne samtiden svært viktig for kvinners rolle i offentligheten, noe som vises til når Torunn Hamran i artikkelen «Kvinneforeningene, institusjonsbyggingen og den nasjonale velferdspolitikken i Nord-Norge før 1940» argumenterer for hvilken rolle man bør legge til slike organisasjoner i forskningen: «Måten vi betrakter de frivillige organisasjonene på, som nærmest knyttet til familiesfæren eller som en vesentlig del av det sivile samfunn, har stor betydning for rollen vi tildeler organisasjonssamfunnet og dermed også kvinner, i sosialt og politisk liv».³⁴

---

³¹ Hatledal 2011: 11

³² Hatledal 2011: 11

³³ Blom og Sogner 2013: 280-283

³⁴ Hamran 2007: 412-415; Blom og Sogner 2013: 280-283

Flere av kvinneorganisasjonene skulle bli viktig for kvinners motstand, og utgjorde også en betydelig del av motstandskampen generelt. En av disse var for eksempel Norsk Kvinnelig Akademiske Landsforening (NKAL). Etter okkupasjonen var et faktum ble foreningen enig om å omstille seg til å ha fokus på motstand mot okkupasjonen. En av hovedprioritetene deres var informasjonsvirksomhet og de utviklet et stort informasjonsnettverk. Ikke lenge etter okkupasjonen legges NKLA offisielt ned, men de fortsetter i illegalt og holder jevnlig hemmelig møter.³⁵ I juni 1941 ble nesten alle frivillige organisasjoner med yrkesmessige eller kulturelle formål forbudt. Det offentlige organisasjonslivet opphørte å eksistere, men i mange tilfeller bare i det ytre.³⁶ Flere av kvinnene i NKLA hadde relativt nylig hatt opphold i Tyskland gjennom yrket eller utdanningen sin. De hadde derfor et grunnlag for å vurdere hva det var sannsynlig at tyskerne ville gjøre etter okkupasjonen av Norge. En av disse vurderingen var blant annet at det ville bli arrestasjoner av personer som offentlig var imot den nazistiske ideologien. En stor del av de som ble utsatt for slike arrestasjoner var lærere og akademikere. Foreningen opprettet med utgangspunkt i dette flere økonomiske støtteordninger ved de forskjellige institusjonene medlemmene arbeidet ved, for å kunne støtte familier som eventuelt ble rammet. Disse skulle snart komme til nytte, og noen av dem skulle vokse til å få stor betydning for motstandskampen videre utover i krigen.³⁷

Kvinneorganisasjonene var også svært viktig i holdningskampen mot den tyske nazifiseringen.³⁸

Videre var flere kvinner involvert i en form for hemmelig etterretning under krigsårene. Det er i dag kjent at minst 200 kvinner deltok i dette, og også her kan man anta at antallet sannsynligvis var høyere. Flere hadde jobber som blant annet kurér, fotograf, koder eller drev med telefonavlytting, og de fungerte som støttespillere for annet motstandsarbeid. Mange kvinner fungerte også som spioner,³⁹ og flere var aktive i frakt av flyktninger og andre motstandsarbeider over grensen til Sverige. Kvinner var også sentrale i å finne skjulested, ofte i eget hjem, til personer som måtte ligge lavt en periode.⁴⁰ I tillegg var det som nevnt mange kvinner som dro nytte av arbeidsplassen sin i motstandsarbeidet. Mange jobbet som kontordamer og i annen administrasjon, og de utnyttet dette for å få informasjon som kunne brukes til å blant annet å forutse tyskernes fremtidige planer og viktige lokasjoner, og hadde

---

³⁵ Hatledal 2011: 17-19

³⁶ Wormdal 1979: 60

³⁷ Hatledal 2011: 17-19; Blom og Sogner 2013: 283-287

³⁸ Jonassen 2010: 13

³⁹ Jonassen 2020: 157

⁴⁰ Hatledal 2011: 10, 60-61

en viktig rolle i å skaffe illegal legitimasjon, reisepass og rasjoneringskort som var viktige for gjennomføringen av motstandsarbeidet.⁴¹

Kurérarbeidet dreide seg om å frakte illegalt materiale som meldinger, våpen og aviser mellom forskjellige steder i Norge. De hadde kanskje én av de mest utsatte jobbene i motstandskampen. Ettersom arbeidet dreide seg om forflytning av illegalt materiale som de bar på seg, kunne de være ille ute om de ble stoppet og kontrollert, og tyskerne hadde stor kontrollvirksomhet, særlig knyttet til transport. De som jobbet aktivt, lærte seg måter å unngå kontrollene.⁴² Det er for eksempel historier fra flere kuéerer som måtte ty til «kvinnelist» og spille på deres feminitet for å slippe unna kontroller. På en togreise hadde Wenche Tenvig en fallskjerm i sekken, men manglet reisepapirer. Hun tok plass utenfor en kupé full av tyskere, og da kontrollen kom stakk hun hodet inn og hilste på de tyske soldatene. Hun slapp unna kontrollen, sekken med fallskjermene ble båret av toget for henne, og hun ble invitert på en date hun aldri møtte opp på. Det at kvinner kunne spille på feminiteten samtidig som de generelt ble mindre mistenkt for illegal aktivitet gjorde dem spesielt populære som kuréerer.⁴³ I tillegg til å ha slike roller i etterretningsarbeidet ble det etter hvert kvinner også en del kvinner som fikk sentrale posisjoner og lederansvar i noen av gruppene. Det kan derfor virke som at kvinner var mer likestilt med menn i dette arbeidet enn det de opplevde i den militære delen av motstanden.⁴⁴ Blant annet hadde etterretningsorganisasjonen XU flest kvinnelige medarbeidere av de norske motstandsorganisasjonene, og en av de mest sentrale personene her var Astri Løkken. Løkken var en 29 år gammel zoologi-student ved Universitetet i Oslo. Allerede i 1941 kom hun med i ledelsen i XU på grunn av sitt viktige arbeid, og hun beholdt sin posisjon gjennom hele krigen uten å bli oppdaget. Hun var derfor en av de som fikk lengst fartstid i XU-ledelsen gjennom krigen.⁴⁵

Til tross for at vi har hørt lite om dem, var det også kvinner som var en del av arbeidet i de kjente motstandsgruppen som Milorg og Kompani Linge. I kompani Linge var det kvinner som hadde viktige posisjoner i det administrasjonen, slik som den tidligere nevnte Tikken Manus. Hun jobbet på den engelske ambassaden i Stockholm under krigen som «sekretær» for Kompaniet. Hennes arbeid besto blant annet av å ordne med det kompanimedlemmene trengte under opphold i Stockholm mellom oppdragenene, og å skrive rapporter av det

---

⁴¹ Jonassen 2020: 157

⁴² Hatledal 2011: 46-48

⁴³ Hatledal 2011: 48-50

⁴⁴ Jonassen 2020: 157-158

⁴⁵ Jonassen 2020: 164-168

medlemmene fortalte etter oppdragene. Dette betydde at hun kanskje satt på mer informasjon enn noen andre om hva som hadde skjedd på kompaniets oppdrag under krigen.⁴⁶ Generelt var det vanskelig for kvinner å få innpass i de mannsdominerte militære organisasjonene, men ifølge tall fra Johanssens bok om norske kvinner i krig var det minst 5000 kvinner som arbeidet innenfor Milorg ved krigens slutt. De fleste av disse jobbet innenfor det administrative, men det var også kvinner som brøt gjennom de kjønnsdelte rollene og fikk innpass som blant annet milorg-jegere. Det var til og med noen som endte opp i posisjoner som distriktsledere i perioder av krigen. De kvinnene som deltok i det mer fysiske motstandsarbeidet var ofte lite synlige, blant annet siden en del av de brukte mannlige dekknavn.⁴⁷

3.3 Kjønsroller og kvinners situasjon frem mot krigen

For å få en bedre forståelse av kvinners rolle i motstandsarbeidet under krigen kan det være bra å se på kjønnsroller og kvinners posisjon i samfunnet i årene frem mot krigsutbruddet i 1940. Det hadde skjedd store forandringer i kvinners samfunnsposisjon rundt århundreskiftet. Kvinner fikk full stemmerett i 1913 og på mange område var det lovmessig og formell likestilling mellom kjønnene.⁴⁸ I realiteten var det likevel ikke så enkelt, og det var fortsatt svært store forskjeller mellom kvinner og menn i samfunnet. Nesten et halvt århundre etter at kvinner fikk stemmerett var det fortsatt et svært kjønnsdelt samfunn med store forskjeller når det gjaldt deltakelse i arbeidsliv og politikk. Prosentandelen yrkesaktive kvinner gikk heller motsatt veg fra starten av 1900-tallet; fra 30 % 1900 til 25 % i 1950. Det var derfor en stor diskrepans mellom like rettigheter formelt sett og mulighetene til å praktisere dem.⁴⁹ Man kan si at det nærmest var en todelt kjønnspolitik; det var både en husmor-norm og likestillingsnorm som ble fremmet samtidig. Det var snakk om likestilling i form av at kjønnene skulle verdsettes likt, men de skulle fortsatt være skilt i arbeid og ansvarsoppgaver. På dette området regjerte husmor-normen. Kvinnen skulle være hustruer og mødre, og mennene skulle forsørge familien.⁵⁰

Ida Blom sier at det som kjennetegner perioden er en «husmorisering». Det fleste kvinner arbeidet i hjemmet og fikk tittelen husmødre. Det var en periode med en markant og økende

---

⁴⁶ Frøysa 2014

⁴⁷ Hatledal 2011: 115-134; Jonassen 2020: 160-163; Blom og Sogner 2013: 283

⁴⁸ Blom og Sogner 2013: 257, 260

⁴⁹ Blom og Sogner 2013: 257-258

⁵⁰ Blom og Sogner 2013: 302

kjønnsarbeidsdeling, i tillegg til et ideologisk aspekt. Kvinner ble definert som husmødre, og som gift kvinne skulle det en god del til for å få endret det i statistikken.⁵¹ Samtidig var det en periode det husholdet ble skilt fra arbeidsplassen mer enn noen gang. Flere enn før bodde i byer og hadde arbeid som ikke var relatert til egen husstand, samtidig med en betydelig nedgang i tjenestegjøring i private hus og bruk av hushjelp.⁵² Første halvdel av 1900-tallet var også en periode med forandringer i ekteskapsmønsteret. I starten av århundret var det en nedgang i antall gifte kvinner, og tallet på ugifte kvinner nådde toppen i 1930. Økningen i ugifte kvinner gikk imot den fortsatt regjerende tanken om kvinners oppgave som mor og hustru.⁵³ Ti år senere hadde imidlertid dette mønstret snudd, og man fikk et ekteskapsmønster der flere giftet seg og de var ofte yngre enn tidligere. Selv om perioden blir kalt «husmortiden» var ikke alle kvinner husmødre. I perioden 1900 til 1930 var ca. 40 % registrert som husmødre, mens bare 2 til 5 % av gifte kvinner var registrert som yrkesaktive i denne perioden.⁵⁴ I tiårene før krigen måtte de ugifte kvinnene, spesielt i byene, sørge for seg selv. Som et resultat av dette økte antallet yrker der kvinner dominerte, slik som «ekspeditriser, telefondamer og sekretærer til sykepleiere og småskolelærerinner».⁵⁵ Kvinnenes rolle i politikken i perioden var spesielt preget av at rettigheter alene ikke nødvendigvis har så mye betydning. Kvinners stemme i partiene og politikken var minimal. Det var få kvinner som ble valgt inn i partiene, og de satt ikke i posisjoner der de kunne bli hørt.⁵⁶ Dermed kom størstedelen av kvinnenes rolle i offentligheten gjennom uavhengige organisasjoner. To av de store var Norske Kvinners Sanitetsforening og Norges Husmorforbund, og som representerte to sider i politikken.⁵⁷

4 Analyse og drøfting av resultatene

Det var relativt store forskjeller i bildematerialet som var tilgjengelig fra de forskjellige avisene som inngår i dette arbeidet. Noen av avisen hadde relativt mange bilder, mens andre hadde få eller ingen. Av de tilgjengelige avisene fra Nordland var det hovedsakelig i de to største avisene Lofotposten og Nordlandsposten som innholdet bilder. De mindre avisene

---

⁵¹ Blom og Sogner 2013: 260

⁵² Melby 1989: 181-184

⁵³ Blom og Sogner 2013: 261-262

⁵⁴ Blom og Sogner 2013: 262-263

⁵⁵ Stugu 2018: 85-86

⁵⁶ Blom og Sogner 2013: 278

⁵⁷ Blom og Sogner 2013: 280-281

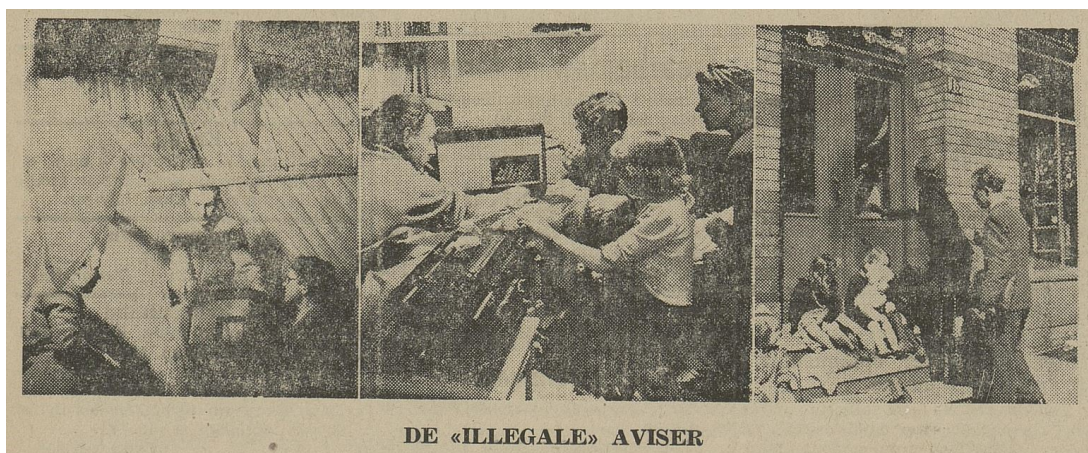
hadde generelt færre bilder. Hverken avisene Frostingen eller Fremover hadde noen bilder fra perioden, mens avisen Dunderlandsdølen bare hadde ett bilde trykt i utgivelsene fra perioden. Av de tilgjengelige avisene fra Trøndelag var det gjennomgående lite bruk av bilder, men det ble funnet et par bilder som kan relateres til kvinner i motstandsarbeidet. De avisen som ga mest materiale til analysen var de som kom ut i Oslo. Både Arbeiderbladet og Friheten hadde relativt mange bilder på trykk, og det var ofte slik at bilder som ble identifisert som relevante i de andre avisene også var trykt i en eller begge av disse Osloavisene.

4.1 Analyse av bilder og hva de forteller

Etter gjennomgang av avisene er det 12 bilder som er valgt ut for å vise kvinners innsats i motstandsarbeidet. Disse blir beskrevet og analysert i den videre teksten.

Illegale aviser

Fra Nordland og Trøndelag var det som nevnt ikke så mange bilder å ta tak og det var få som viste kvinners innsats. Det er to bilder som kan trekkes frem som ble benyttet i både Arbeidets Rett (i Trøndelag) og Nordlandsposten (i Nordland). Begge bildene er en del av en serie på tre som er brukt i en artikkel om de illegale avisene som ble produsert under krigen. På ett av bildene ser man to kvinner sammen med to menn på avisens kontor der nyheten blir skrevet ned, og det andre bildet viser avisbudene som henter avisene, hvor en av personene også er kvinne.⁵⁸ Det ble produsert mange illegale avisene i Norge under krigen. Dette var ett av de motstandsområdene hvor mange kvinner deltok, og på ganske lik linje som mennene. Det var også enkelte kvinnegrupper som produsert egne aviser, slik som Kvinnefronten. Avisenes formål var blant annet å spre budskap som kunne hjelpe i holdningskampen og de kunne

Bilde 1 Arbeidets rett 28. mai 1945

⁵⁸ Arbeidets rett 28.05.1945; Nordlandsposten 29.05.1945

videreformidle meldinger fra eksil-regjeringen og de allierte i London. De illegale avisene fikk et særlig oppsving etter at radioene ble inndratt. Dette var heller ikke ufarlig arbeid. Hatledal påpeker at det muligens er den motstandsaktiviteten som gjorde at flest norske kvinner ble sendt til Tyskland.⁵⁹

Kvinner i motstandsadministrasjonen

I Arbeiderbladet fra onsdag 16.mai 1945 er det et bilde som viser ryggen på en kvinne som sitter ved en skrivemaskin, og er det også et bilde av to kvinner og en mann rundt et bord med skrivemaskiner.⁶⁰ Dette er kanskje de eneste bildene fra Oslo-avisene i løpet av de første par månedene etter krigen som faktisk direkte viser aktiviteten som kvinner hadde i motstandsorganisasjonene. Som nevnt i kapittel 3.2 ovenfor, om kvinners rolle under krigen, så var noe en av de vanligste oppgavene at kvinner arbeidet innen det administrative i de ulike motstandsorganisasjonen. De yrkene som i løpet av 1900-tallet var svært kvinnedominerte var blant annet ekspeditriser, telefondamer og sekretærer,⁶¹ og dette er alle yrker som involverer kontorarbeid og gjerne bruk av skrivemaskiner, og som var nyttig erfaring for det administrative motstandsarbeidet. I

og med at bildene illustrer vanlige arbeidsoppgaver for kvinner på denne tiden vakte det kanskje ikke særlig oppsikt. Det som imidlertid er verdt å merke seg er at bildet er ment som en illustrasjon for en artikkel om hjemmefrontens postsekretariat, og synliggjør at kvinnene hadde en aktiv rolle i hjemmefronten og gjennomførte et arbeid som ble ansett som viktig nok å bli fortalt om i avisene.

I tillegg til at kvinner hadde erfaring fra slikt kontorarbeid, kan en annen grunn til at det var relativt mange kvinner i denne typen motstandsarbeid være de tradisjonelle kjønnsrollene,

Bilde 3 Arbeiderbladet 16. mai 1945

Bilde 2 Arbeiderbladet 16. mai 1945

⁵⁹ Hatledal 2011: 92-97

⁶⁰ Arbeiderbladet 16.05.1945

⁶¹ Stugu 2018: 85-86

hvor mennene skulle være tilgjengelig for mer fysiske oppdrag, slik Moi også er inne på i sitatet «Om husarbeid, omsorg for barn og uselvvisk oppofrelse er kvinnelig, så er heroiske bragder, vitenskap og filosofi mannlig». ⁶² Dette samsvarer med de typiske hierarkiske aspektene som er vanlig i kjønnsdelingen som har vært på arbeidsplassen. De kvaliteten som tradisjonelt har blitt gitt menn gjør at de anses som mere egnet for leder posisjoner, mens kontor- og sekretærarbeid der man arbeider mer i bakgrunnen og underordnet en leder er mere egnet for kvinner. ⁶³ Til tross for at politikken i perioden hadde et fokus på likestilling var det nok mye som i relateten ikke samsvarte med det. I tillegg ble likestillingen ofte knyttet til en forståelse om likestilling i hjemmet, mens kjønnsrollen var fordelt slik at ideelt sett skulle ikke kvinnen være på arbeidsplassen. ⁶⁴

Grini – kvinner som krigsfanger

Et bilde som er viktig for fortellingen om kvinner i disse avisene er faktisk et som ikke har noen personer med. Dette bildet har derfor alene ikke noen stor betydning, men i konteksten det er satt i er det ett av de bedre illustrasjonene av at kvinner gjorde en viktig innsats under krigen, og at innsatsen kunne få konsekvenser. Det er et bilde av en rekke fire-etasjers køyesenger stuet tett sammen i et relativt lite rom. Tittelen på innlegget er «Kvinnefengselet på Grini. Et av de ufyseligste minner Gestapo har etterlatt seg.» I teksten under påpekes det hvor forferdelig det måtte ha vært der

Bilde 4 Friheten, 25. mai 1945

for de kvinnen som var arrestert på grunn av deres politiske aktivitet, som nok gjaldt flesteparten. Innlegget forteller leseren at kvinner også motsatte seg tyskerne i en slik form at det resulterte i fengsling, og at kvinner ikke ble gitt noen annen behandling enn menn, bare fordi de var kvinner. ⁶⁵

Generelt så man en tendens til at kvinner i mindre grad ble mistenkt for illegale aktiviteter. Derfor var det som sagt også flere kvinner som jobbet i kurér-virksomheten. Tyskernes behov

⁶² Moi 2002: 29

⁶³ Alvesson og Billing 2009: 70-73

⁶⁴ Blom og Sogner 2013: 302; Melby 1989: 181-184

⁶⁵ Friheten 25.05.1945

for å slå ned på motstanden og å få informasjon om illegal aktivitet diskriminerte imidlertid ikke mellom kjønnene.⁶⁶ Forskning fra Kristian Ottosen for *Nordmenn i fangenskap 1940-1945* har kommet fram til 3990 norske kvinner som ble fengslet i enten Norge, Tyskland eller andre okkuperte land under krigen.⁶⁷

Ved siden av dette innlegget på samme side i avisen er det en kolonne som heter «Kvinnefronten» og en av delene under har tittelen «Til husmorlagene». Teksten starter med å takke kvinnene for deres hederlige innsats under krigen. Det de da takker for er husmødrenes styrke i å ta vare på hjem og barn i en så vanskelig tid. Denne anerkjennelsen er vel og bra. Husmødrene fortjener også anerkjennelse for den krevende jobben de gjorde, men dette virker å være tendensen. Kvinnes innsats og styrke bringes frem flere ganger i avisene, og da er det ofte snakk om den mer passive innsatsen, og ikke den aktive motstanden som kvinnene også deltok i. At denne «husmødre»-delen av kvinners krigshistorie blir trukket frem i media passer godt over inn i kjønnspolitikken som preget etterkrigstiden. «I mer enn en forstand representerte 1950-årene den gylne husmortiden i norsk historie.»⁶⁸ Dette til tross for den nye rollen flere kvinner fikk føle på under krigen. Dette fokuset i avisinnleggene hadde kanskje sin gjennomtenkte årsak, ettersom en del av prosessen med å beholde husmorstrukturen i et samfunn som gjennomgikk store endringer var å opphøye og anerkjenne arbeidet som husmor. Et viktig fellestrekk ved husmorutdanningene var å definere husarbeid som noe mer enn husarbeid, og etablere «heltidshusmoren» som et klasseoverskridende kvinneideal.⁶⁹ Hvis samfunnet etter krigen helt hadde oversett det strevet krigens husmødre ville det nok vært vanskeligere å fremme husmor-rollen som positiv. I denne korte teksten i avisen takker de for innsatsen, samtidig som de kommer med motivasjon for at de må fortsette å være sterke i den mest sannsynlige vanskelige tiden som også følger.⁷⁰ Dette må også sees i lys av kvinnekampen i perioden før krigen, hvor ikke bare husmor-normen, men også likestilingsnormen var gjeldende. Kvinnekampen fra noen tiår tidligere hadde hatt en virkning og kvinnen var nødvendigvis sett på eller presentert som mindreverdige. De skulle ideelt sett holde seg til sine områder, og mannen til sine, men i lovverket hadde de de samme rettighetene.⁷¹

---

⁶⁶ Jonassen 2020: 404-477

⁶⁷ Jonassen 2020: 404

⁶⁸ Larsen og Hagemann 2011: 267

⁶⁹ Larsen og Hagemann 2011: 268

⁷⁰ Friheten 25.05.1945

⁷¹ Blom og Sogner 2013: 302-303

Den første kvinnelige statsråd

En nyhet fra månedene etter krigen som også er relevant for å synliggjøre kvinnes rolle i motstandsarbeidet er at Norge fikk sitt første kvinnelige statsråd i Gerhardsen-regjeringen, Kirstin Hanset. Hanset var derfor avbildet flere ganger i Oslo avisene den 22. juni 1945. Hun hadde selv vært aktiv i motstandsarbeid under krigen, blant annet gjennom innsamling og distribuering av penger til vanskeligstilte familier og som redaktør av den illegale avisen Kvinnefronten.⁷² Dette nevnes i artiklene om

regjeringsmedlemmene som er publisert sammen med bildene av henne i avisene. Det er tydelig at dette er en spesiell hendelse ettersom det er flere bilder av Hanset enn av de andre nyinnsatte regjeringsmedlemmene. I forhold til temaet kjønnsroller kan det være verdt å merke seg at ett av bildene, fra Arbeiderbladet, er tatt

i hennes hjem foran et fotografi av hennes mann som ble drept av Tyskerne under krigen.

Tilsvarende hadde neppe skjedd for en mann, og kan fortolkes som at det fortsatt var viktig å vise kvinners tilknytning til hjemmet og ektemannen.⁷³ Til spørsmålet om bildene illustrerer

noe av rollen hennes som motstandsarbeider: Det er ikke synlig av bilden at hun var aktiv i motstandsarbeidet selv i denne perioden hvor krigen var friskt i minne og fortellinger om heltene ble høyt verdsatt. Fokuset i bildene rettes heller mot henne som kvinne, eller som kone. Ingen av de andre regjeringsmedlemmene ble avbildet i sine hjem eller med sin ektefelle.

Kirsten Hansteen blir Norges første kvinnelige statsråd. – Og Strand Johansen rykker inn i arbeidsdepartementet.

Bilde 6 Friheten, 22. juni 1945

Fru Kirsten Hansteen trer inn i den nye regjering som den første kvinnelige statsråd. Ovenfor er hun fotografert i sitt hjem ved siden av bildet av sin mann, advokat Viggo Hansteen.

Bilde 5 Arbeiderbladet, 22. juni 1945

⁷² Friheten 22.06.1945; Arbeiderbladet 22.06.1945

⁷³ Arbeiderbladet 22.06.1945

Danskehjelpen

Et bilde som gjentok seg i alle tre Oslo-avisene (Arbeiderbladet, Friheten, Norske Tidende) i tillegg til i Lofotposten var ett enkelt bilde av en kvinne i en lenestol. Dette var fru Borghild Hammerrich. Hun startet opp og drev danskehjelpen sammen med to norske kvinner i København. Danskehjelpen var en hjelpeordning som støttet personer i Norge med blant annet mat til skolebarn og medisin til syke. I skjul av denne aktiviteten kunne de også drive illegal hjelp til hjemmefronten i Norge, blant annet ved å smugle midler inn i Norge til fanger og motstandsfolkene som oppholdt seg i skogen.⁷⁴

Bilde 7 Friheten, 15. mai 1945

GRO-komiteen

I noen aviser fra starten av krigen var reklame for husholdningsprodukter og mote en av hovedkategoriene der kvinner var representert i avisenes bilder. Denne reklamen viste tydelig hva samfunnet tenkte om kvinners interesseområder - det var hushold, omsorg og eget utseende. Slik reklame var også å finne i avisene fra månedene etter krigen, som denne analysen tar for seg. I denne sammenhengen kan det være interessant å nevne én spesifikk reklamerubrikk som var i noen av avisene der teksten er: «Nå er det GRO-tid i landet», med en illustrasjon av en kvinne i heldekkende arbeidsbukser.⁷⁵ Det er vanskelig å være helt sikker på hva rubrikken betyr, men elementer gjør at man kan undre om den har dobbel betydning. For det første er grotid skrevet oppdelt med gro i store bokstaver. Gro-komiteen var en gruppe kvinner på 12-14 stykker som fungerte som organisatorer for mye av aktiviteten til noen av kvinneorganisasjonene under krigen. Helga Stene var blant annet ett av medlemmene.⁷⁶ Kvinner i lange bukser var ikke vanlig i samtiden, og dette støtter tanken om at bildet kan vise til denne gruppen. Gjennom arbeidet de hadde under krigen hadde flere kvinner benyttet bukser av praktiske grunner. Begge disse

Bilde 8 Friheten 19.mai 1945

⁷⁴ Arbeiderbladet 22.05.1945; Friheten 15.05.1945; Norsk Tidende 23.05.1945; Lofotposten 26.05.1945

⁷⁵ Friheten 19.05.1945; Arbeiderbladet 18.05.1945

⁷⁶ Hatledal 2011: 22-24

elementene henter til kvinners innsats under krigen, uten at man kan konkludere med at dette er tilfelle. I tillegg kan man spekulere i om tittelen er en oppfordring om at nå er det kvinnenes tid, og Helga Stene var som nevnt en forkjemper for å få kvinners historier fortalt.

Illegale radiostasjoner

Radioen var et viktig verktøy i krigsårene. Allerede i 1940 kom de første norske radiosendingen på BBC hvor blant annet kongen og regjeringen i London kunne holde kontakt med befolkningen i Norge. Det tyske regimet hadde et håp om å kontrollere den norske folkeopinionen og da kunne de ikke la de høye lyttertallene til radiosendingen fortsette. Høsten 1941 samlet regimet inn de private radioene til alle utenom lojale NS medlemmer. Til tross for innsamlingen var det flere som klarte å gjemme unna radioen sin,⁷⁷ og det ble opprettet hemmelige radioposter blant annet i skogen, som vist på bildene nedenfor.

Gjennom krigen var det flere nordmenn som fikk opplæring som radiotelegrafist i England eller Sovjetunionen, for å bli sendt til Norge på etterretningsoppdrag. Disse personene var utelukkende menn, kvinner fikk ikke mulighet til å få denne opplæringen. I mange tilfeller hadde disse radiotelegrafistene behov for hjelp fra lokalbefolkningen for å kunne gjennomføre oppdragene sine. Flere av disse hjelperne var kvinner, slik som for eksempel Sigrund Solberg som hjalp to telegrafister med å opprette en radiopost på en øy ved hjemstedet hennes hvor de kunne melde til England om Tysk båttrafikk. Underveis i oppdraget deres hjalp hun blant annet med overlevering av informasjon til samarbeidspartnere i Norge og med forsyning av mat. Under krigen hadde tyskerne en sterk front mot bruk av radiosamband, og det kunne føre til dødsstraff hvis man ble tatt.⁷⁸ Det var også flere kvinner som jobbet med hemmelig etterretning i Norge som benyttet og hadde en direkte rolle i opprettelsen av radiostasjoner med utstyr smuglet inn fra utlandet, selv om de ikke hadde fått den samme opptreningen.⁷⁹

Noen uker etter krigens slutt kom de første bildene fra den illegale motstandskampen i avisene, blant annet av radiostasjoner som var opprettet i skogen. Men det var ingen kvinner på disse bildene.⁸⁰ Det er en generell tendens i avisene at kvinners motstandsarbeid ikke ble vektlagt. I tillegg hadde jo ikke kvinnene ansvar for radiostasjonene, men fungerte oftere som kurerer for de som var på stasjonene, og det var en rolle det ikke var lett å ta bilder av. I

---

⁷⁷ Stugu 2018: 136-137

⁷⁸ Hatledal 2011: 78-82

⁷⁹ Jonassen 2020: 156-183

⁸⁰ Friheten 06.06.1945; Friheten 25.05.1945

Jonassens bok fra 2020 er det imidlertid flere bilder av kvinner som opererer radioapparater, så det eksisterte bilder selv om de ikke ble brukt i avisene.

Lyttestasjon på skauen under okkupasjonstiden. De automatiske våpen ligger klar til øyeblikkelig aksjon.

Bilde 9 Friheten 06. juni 1945

Etterretningsjenseten. En illegal sender et sted i Oslo-marka. På grunn av hottelefonene hører ikke operatøren noe av det som foregår omkring ham. Ved siden av ham er det derfor postert en vakt som har øyesamband med andre vakter omkring i terrenget. Alle menn er bevæpnet, med lette maskingevær, pistoler og håndgranater. Alt utstyret blir bæret i ryggsekken.

Bilde 10 Friheten 25. mai 1945

Kvinner i utlandet kontra Norge

Et element som dukker opp i avisene i løpet av sommeren etter krigens slutt er bilder av soldater og beredskap fra utenfor Norge. Her får man plutselig se kvinner i en annen setting, f.eks. kvinner i arbeid med å bygge et hangarskip i USA og kvinner i arbeidsuniform i krigsindustrien i Storbritannia. Hvorfor virker det som at kvinner i slike posisjoner var mere akseptert der? Det var jo ikke slik at Norge var mye lengere etter disse landene når det kom til kvinnerollen før krigen. En årsak kan være at begge eksemplene er fra land som var frie under hele krigen, og dermed at en større andel av den mannlige befolkningen dro ut av landet for å kjempe. Som følge av det måtte kvinner ta ansvar for de normalt mer mannsdominerte yrkene enn det som kanskje var tilfelle i Norge. Her i landet kunne man delta i motstandskampen

7 mill. britiske kvinner i krigsindustrien.

Bilde 11 Arbeiderbladet 30. juni 1945

mens man var hjemme og fortsatte sine daglige gjøremål så mye som mulig for å unngå oppmerksomhet.

Norske kvinner som oppholdt seg utenfor landet under krigen deltok også i militær tjeneste. Hvorfor ble ikke disse vist i avisene? I 1942 kom det beskjed fra den norske eksil regjeringen i England om tvunget verneplikt for norske kvinner mellom 18 og 40 år som oppholdte seg i andre allierte land under krigen. Det var spesielt mange i England og Canada.⁸¹ Det var i utefronten at Norges første kvinner ble innrullet i militæret.⁸²

Planen var å opprette et militært kvinnekorps etter britisk mønster, med utgangspunkt i et økende

behov for arbeidskraft. I denne tjenesten fikk de en grunnleggende militær opptrening i blant annet drilløvelser, kartlesing, gassmaskeøvelser, førstehjelp, og i noen tilfeller våpen trening. Til tross for posisjonen de befant seg i kom de ikke unna de tradisjonelle kjønnsrollemønsteret. Hærens kvinnekorps (K-soldatene) sine oppgaver gikk blant annet ut på «maskinskriving, stenografi, arkivering, regnskap, sentralbordtjeneste ved kontorene, sjåførøppgaver, depottjeneste, vedlikehold og kjøkkentjeneste».⁸³

I land som USA, Storbritannia og Canada førte krigen til at «de etablerte kjønnsrollene ble utfordret fordi kvinnen overtok mannsarbeid i mange situasjoner».⁸⁴ Dette skjedde fordi store deler av den mannlige befolkningen ble sent ut av landet til fronten så kvinnen måtte fylle tomrommet i arbeidsmarkedet. Jonassen argumenterer for at dette ikke var tilfellet for Norge. Ettersom kampene var relativt kortvarige, og Norge for det meste av tiden da ikke var en krigførende makt, så var det ikke samme behovet for å ta kvinner inn i det tradisjonelle manns arbeidet.⁸⁵ Det betydde også at det ikke var noen overføring tilbake til «kjøkkenbenken», slik Jonassen ordlegger det, når krigen var over. På bakgrunn av dette hevder Jonassen at krigens påvirkning på kjønnsrollemønsteret i Norge var minimale.⁸⁶ Dersom krigen ikke påvirket

Bilde 12 Friheten 28. juni 1945

⁸¹ Jonassen 2010: 14; Forsvarets historiske filmarkiv 2019

⁸² Jonassen 2020: 93

⁸³ Jonassen 2020: 119-124; Forsvarets historiske filmarkiv 2019

⁸⁴ Jonassen 2020: 12

⁸⁵ Jonassen 2020: 11-12, 93

⁸⁶ Jonassen 2020: 12

kjønnsrollene så mye gir det også mening at kvinners motstandsinnsetts gjerne ble hyllet dersom den ikke brøt for mye med det etablerte kjønnsrollemønsteret, slik bildene i denne analysen ofte indikerer. I tillegg kan man nok se manglende dokumentasjon i sammenheng med sikkerhet i det illegale arbeidet - hemmelighold var livsviktig, og dermed ble det tatt få bilder.

Man kan også tenke seg at i det arbeidet som virkelig brøt med kjønnsrollemønsteret, slik som jeger og distriktsleder i Milorg, var det så få kvinner som kom inn at det ikke var tilstrekkelig til å bryte opp normen i samfunnet. I tillegg skjedde dette hovedsakelig over en kort periode mot slutten av krigen.⁸⁷ Når det kommer til de områdene av motstanden der flere kvinner hadde sentrale posisjoner, slik som hemmelig etterretning, var det igjen andre grunner til at det ikke fikk noe særlig påvirkning på forventningen til kvinner etter krigen. De som arbeidet med etterretning i UX ble blant annet pålagt taushetsplikt selv etter krigens slutt. Dermed ble ingen klar over innsatsen deres før en god stund etter krigen var ferdig.⁸⁸

5 Oppsummering og konklusjon

Problemstillingen i denne oppgaven har vært: Hvordan ble norske kvinners innsats i motstandsarbeidet under andre verdenskrig fremstilt i avisbilder i de første par månedene av etterkrigstiden? Gjennom en undersøkelse av litt over 200 aviser som var utgitt i Norge i de første to månedene etter krigen ble det funnet et utvalg av bilder som er relatert til det aktuelle temaet. Med utgangspunkt i disse er det gjort en analyse med formål om å si noe om hvilken type fortelling om kvinners motstandsarbeid som var representert i avisbildene og knytte dette opp mot de aktuelle samfunnsstrukturene, og særlig det rådende kjønnsrollemønsteret.

Historiene som bildene forteller er blitt drøftet i forhold til konteksten de har i avisene, samtiden som historien er fortalt i, samt eksisterende teori på temaet om motstandsarbeid og kjønnsroller.

I oppgaven er det presentert et teoretisk grunnlag for hva kvinners motstandsarbeid innebar basert på eksisterende litteratur om temaet. En bakgrunn for interessen rundt temaet er den manglende kjennskapen til denne delen av krigshistorien. Som utdypet i andre kapitler er det et mangfold av fortellinger med krigen som tema, men et betydelig mindretall har fortalt

---

⁸⁷ Hatledal 2011: 118-121

⁸⁸ Jonassen 2020: 523-524

historier om kvinner og deres innsats. Mesteparten av litteraturen om kvinners krigshistorie som eksisterer i dag er utgitt i tiden etter kvinnekampen på 1970-tallet. Litteraturen som er redegjort for i kapittel 3 forteller at kvinnene var til stede i det meste av motstandsarbeidet. Imidlertid var det noen områder som var mer vanlige for kvinner å delta i, mens i andre var det bare et fåtall kvinner. Kjønnsmønstret som eksisterte på den tiden har også vært relevant for å kunne gi en nyansert analyse. Perioden var preget av en husmor-ideologi, og en inndeling i det vi i dag vil kalle de tradisjonelle kjønnrollene. Kvinners hovedansvar var i hjemmet og å være en god mor og hustru, mens mannen skulle forsørge familien.

Arbeidet med avisene har vist at bilden som kom på trykk i de to månedene etter krigen ga en begrenset fortelling om kvinners motstandsarbeid. For det første var det relativt få bilder som viste kvinner i noen form for motstand. I tillegg var det for det meste bilder der konteksten gitt i teksten rundt var nødvendig for å forstå hva bildene viste, som for eksempel i bildet som viste at kvinner jobbet i hjemmefrontens postsekretariat. Et annet element ved fortellingen om kvinners motstandsarbeid som var presentert gjennom avisbildene var at den nesten helhetlig samsvarte med tidens kjønnroller og normer. Den delen av kvinners krigsinnsats som ble fremhevet i avisene og gjennom bildene var kvinnens styrke som husmor i en vanskelig tid, og deres arbeid med ting som administrasjon, holdningskamp og hjelpearbeid. Altså forhold som ikke bryter med de posisjonene kvinner allerede hadde i samfunnet. I den eneste sammenhengen der bildene viste noe som utfordret dette mønstret var i relasjon til kvinners arbeid i andre allierte land. Slik krigen utspilte seg i Norge ble ikke kjønnrolle-normen tilstrekkelig utfordret til at det fikk synlig følger i den tidlige ettertiden, i alle fall ikke gjennom avisbildene som er gjennomgått i denne oppgaven. Avisbildene fremstilte norske kvinners innsats i motstandsarbeidet som tilstedeværende, men i en relativt begrenset form og med tydelig påvirkning fra samtidens kjønnsmønstre og kvinnesyn.

6 Referanser

- Aarseth, H. (2018). Familie og intimitet i endring – sosiologiske perspektiver. *Fokus på familien*, 46(2), 84-102. Hentet fra <https://www.idunn.no/doi/10.18261/issn.0807-7487-2018-02-02>
- Alvesson, M. og Billing, Y. D. (2009). *Understanding Gender and Organizations*. (2. utg). Los Angeles: Sage.
- Blom, I. og Sogner, S. (2013). *Med kjønnsperspektiv på norsk historie: Frå vikingtid til 2000-årsskiftet*. (8. utg) Oslo: Cappelen
- Bruke, P. (2001). *Eyewitnessing: The Uses of Images as Historical Evidence*. London: Reaktion Books Ltd
- Børsum, L. (1946). *Fange i Ravensbrück*. Oslo: Gyldendal
- Frøysa, K. (2014, 15. juli). *Skinner solen i skyggen av en helt?* [Radioprogram]. Henter fra <https://radio.nrk.no/serie/radiodokumentaren/sesong/201407/MDUP01003514>
- Forsvarets historiske filmarkiv. (2019, 11. januar). *Motstandskvinner*. [Videoklipp]. Hentet fra <https://www.youtube.com/watch?v=m8TTIB-CFuM>
- Furuset, I. (2007). *Kvinne mellom frontene: Mellom hjemmefronten og wermacht*. Oslo: Andersen og Butenschøn AS.
- Haavet, I. E. (2009) Nyskapning og fellesskap – kjønnshistoriens historie sett gjennom de nordiske kvinnehistorikermøtene. *Tidsskrift for kjønnsforskning*, 33(1-02), 110-123. Henter fra <https://www.idunn.no/doi/10.18261/ISSN1891-1781-2009-01-02-08>
- Hamran, T. (2007). Kvinneforeningene, institusjonsbyggingen og den nasjonale velferdspolitikken – nord-norge før 1940. *Historisk tidsskrift*. 86(3), 411-430. Hentet fra <https://www.idunn.no/doi/10.18261/ISSN1504-2944-2007-03-04>
- Hatledal, K. (2011). *Kvinnekamp: Historia om norske motstandskvinner*. Oslo: Samlaget.
- Henriksen, K. (2019). *Fortellinger om motstand: Nordmenn i krig fra 1939 til 1945*. Oslo: Dreyers forlag.
- Jonassen, M. (2011). *Alt hva mødrene har kjempet: kvinner i motstand 1940-45*. Oslo: Aschehoug.

- Jonassen, M. (2020). *Norske kvinner i krig: 1939-1945*. Oslo: Aschehoug.
- Larsen, E. og Hagemann, G. (2011). Husmorens foranderlighet. *Tidsskrift for kjønnsforskning*, 34(4), 267-273
- Lowe, K. (2012). *Råskapens Europa: Kontinentet i kjølvannet av andre verdenskrig*. London: Dinamo forlag.
- Melby, K. (1989). The housewife Ideology in Norway between the Two World Wars. *Scandinavian journal of History*, 14(3), 181-193.
- Melve, L. og Ryymin, T. (2018). *Historikerens arbeidsmåter*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Moi, T. (2002). *Hva er en kvinne?: Kjønn og kropp i feministisk teori*. (2. utg). Oslo: Gyldendal.
- Stugu, O. S. (2018). *Norsk historie etter 1905: Veggen mot velstandslandet*. (2. utg). Oslo: Samlaget
- Wormdal, C. (1979). *Kvinner i krig : gløtt inn i en forsømt samtidshistorie*. Oslo: Aschehoug.

6.1 Aviser

Arbeiderbladet. Kildetype: avis. 08.05.1945 – 30.06.1945. Tilgjengelig fra:

Nasjonalbiblioteket,

[https://www.nb.no/search?mediatype=aviser&sort=dateasc&fromDate=19450508&toDate=19450630&viewability=ALL&counties=Oslo:%5BArbeiderbladet%20\(Oslo\)%5D](https://www.nb.no/search?mediatype=aviser&sort=dateasc&fromDate=19450508&toDate=19450630&viewability=ALL&counties=Oslo:%5BArbeiderbladet%20(Oslo)%5D)

Arbeidets rett. Kildetype: avis. 08.05.1945 – 30.06.1945. Tilgjengelig fra:

Nasjonalbiblioteket,

<https://www.nb.no/search?mediatype=aviser&sort=dateasc&fromDate=19450508&toDate=19450630&viewability=ALL&counties=Tr%C3%B8ndelag:%5BArbeidets%20Rett%5D>

Friheten. Kildetype: avis. 08.05.1945 – 30.06.1945. Tilgjengelig fra:

Nasjonalbiblioteket,

[https://www.nb.no/search?mediatype=aviser&sort=dateasc&fromDate=19450508&toDate=19450630&viewability=ALL&counties=Oslo:%5BFriheten%20\(Oslo\)%5D](https://www.nb.no/search?mediatype=aviser&sort=dateasc&fromDate=19450508&toDate=19450630&viewability=ALL&counties=Oslo:%5BFriheten%20(Oslo)%5D)

Nordiske tidene. Kildetype: avis. 08.05.1945 – 30.06.1945. Tilgjengelig fra:

Nasjonalbiblioteket,

[https://www.nb.no/search?mediatype=aviser&sort=dateasc&fromDate=19450508&toDate=19450630&viewability=ALL&counties=Oslo:%5BNorsk%20Tidend%20\(Oslo\)%5D](https://www.nb.no/search?mediatype=aviser&sort=dateasc&fromDate=19450508&toDate=19450630&viewability=ALL&counties=Oslo:%5BNorsk%20Tidend%20(Oslo)%5D)

Nordlandsposten. Kildetype: avis. 08.05.1945 – 30.06.1945. Tilgjengelig fra:

Nasjonalbiblioteket,

<https://www.nb.no/search?mediatype=aviser&sort=dateasc&fromDate=19450508&toDate=19450630&viewability=ALL&counties=Nordland:%5BNordlandsposten%5D>

Lofotposten. Kildetype: avis. 08.05.1945 – 30.06.1945. Tilgjengelig fra:

Nasjonalbiblioteket,

[https://www.nb.no/search?mediatype=aviser&sort=dateasc&fromDate=19450508&toDate=19450630&viewability=ALL&counties=Nordland:%5BLofotposten%20\(Svolv%C3%A6r:%201896-\)%5D](https://www.nb.no/search?mediatype=aviser&sort=dateasc&fromDate=19450508&toDate=19450630&viewability=ALL&counties=Nordland:%5BLofotposten%20(Svolv%C3%A6r:%201896-)%5D)

